

ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Гльницький М. М.

*аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Сучасний етап розвитку нашої країни знаменується глибокими політичними, соціальними, економічними, і навіть правовими змінами. У зв'язку з цим розвиток наукових досліджень у галузі права характеризується дедалі більшою увагою дослідників до проблем ефективності діяльності правоохоронних органів в цілому та органів які забезпечують розкриття та розслідування злочинів, зокрема. Організованість, озброєність, технічна оснащеність, поінформованість, ретельність підготовки кримінальних правопорушень, цілеспрямоване знищення доказової інформації та активна протидія правоохоронним органам роблять злочинність все більш важкодоступною для традиційних кримінальних процесуальних форм боротьби із нею.

Часто через неякісне проведення досудового слідства кримінальне провадження повертається на додаткове розслідування, закривається через не встановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати або закінчується винесенням виправдувального вироку [1].

У наукових працях про поняття ефективності будь-якої діяльності погляди збігаються в тому, що під ефективністю слід розуміти найвищий ступінь досягнення поставлених перед цією діяльністю цілей і завдань, але самі критерії їхнього ефективного вирішення тлумачаться по-різному [3, с. 118].

Більш прийнятним є формулювання, яке визначає в найзагальнішому плані ефективність досудового розслідування як досягнення його мети у кожному конкретному кримінальному провадженні, за умови мінімізації обмеження законних інтересів осіб, залучених до кримінального провадження

Розглянемо конкретні показники ефективності процесуально-правових категорій: – досягнення у кримінальному провадженні об'єктивної істини; – охорону прав та законних інтересів громадян, які залучаються до участі у кримінальному провадженні; – виховний вплив на учасників процесу. На думку практиків, показником ефективності кримінального процесуального права є співвідношення числа

zareєстрованих кримінальних правопорушень та числа нескасованих виправдувальних вироків.

Звідси випливає, що у вирішенні завдань підвищення ефективності досудового розслідування мають бути розроблені та впроваджені наукові правові методи, які забезпечать слідчих та їх керівників конкретними рекомендаціями щодо законного, швидкого, всебічного, повного та об'єктивного розслідування кримінальних правопорушень.

До визначення поняття «ефективність досудового розслідування» слід підходити з комплексних позицій, за яких сама процесуальна діяльність та норми, що її регулюють, розглядаються як єдина субстанція, що функціонує на користь досягнення заздалегідь запланованої мети. Отже, ефективність досудового розслідування можна і потрібно визначати як результат виконання цільових завдань кримінального судочинства на стадії досудового розслідування.

Зупинимося на реалізації завдання швидкого та повного розкриття кримінального правопорушення, для наочності уявимо досліджуване явище як три структурні елементи: завдання досудового розслідування, власне діяльність щодо його вирішення та результати цієї діяльності. Слід зазначити, що досягнення результатів розслідування пов'язане не лише з діяльністю органів досудового розслідування, а також органів прокуратури та суду.

Таким чином, для ефективного досудового розслідування необхідною умовою є законність дій органів досудового розслідування, коли їхні дії ґрунтуються на повному та всебічному дослідженні всіх обставин у кримінальному провадженні, аналізі та оцінці перевіреної доказової інформації під час здійснення процесуальних рішень, це по-перше. По-друге, це стосується конкретних ситуацій, коли орган досудового розслідування може розумно вирішити об'єктивно існуюче протиріччя між інтересами досягнення мети кримінального провадження та необхідністю забезпечення прав і свобод його учасників.

Також важливе вміння органу досудового розслідування – це здатність організувати свою роботу, щоб якісні результати досягалися з найменшими витратами людських і часових ресурсів.

Класифікуючи дії органу досудового розслідування за динамічною ознакою, виділяємо три складові, такі як організаційні заходи; дії щодо відшукування, збирання, перевірки та закріплення доказів; дії щодо реалізації прийнятих у справі процесуальних рішень.

З урахуванням зроблених поправок та застережень можна сформулювати поняття ефективності досудового розслідування, під яким розуміється рівень досягнення мети та завдань стадії досудового розслідування в результаті законних, надійних, економічних,

оптимальних та раціональних організаційних і процесуальних дій органу досудового розслідування та його керівника та прокурора.

Аналіз кримінального процесуального законодавства та практики його застосування дозволяє зробити висновок, що правовими вимогами, що становлять якість розслідування кримінальних правопорушень є: законність, всебічність, повнота та об'єктивність дослідження обставин кримінального провадження, обґрунтованість та вмотивованість обвинувального акту.

Однак слід враховувати, що законність, швидкість, всебічність повнота і об'єктивність роблять розслідування якісним лише в сукупності, а кожна з цих властивостей характеризує якість лише з однієї сторони. Якість розслідування пов'язана з позитивним кінцевим результатом, з логічно закінченим провадженням, що охоплює його повністю, невід'ємно і не зводиться до наявності однієї властивості або лише окремих ознак.

Цікавий, на наш погляд, підхід до оцінки якості розслідування, що передбачає три рівня: високий, середній та низький. Під високоякісним розуміється розслідування, матеріали якого містять повні, всебічні, об'єктивні відповіді всі необхідні для правильного вирішення кримінальної провадження по суті питання про кримінальне правопорушення, за відсутності будь-яких порушень процесуального чи матеріального закону та наявності всіх істотних властивостей, що виражають відмінність цього рівня з інших.

Середньо якісним пропонується визнати розслідування, що також містить необхідні властивості, але не належною мірою, що має порушення процесуальних або матеріальних норм які як усунуті прокурором, судом, так і непереборні, проте дозволяють винести законне та обґрунтоване рішення у провадженні.

І низькоякісним називається розслідування, при якому не дотримані чи значно порушені основні вимоги закону, не встановлено об'єктивну істину, в результаті відсутні всі необхідні властивості або їх частина [3, с. 129].

Неякісне розслідування, яке не досягло необхідного позитивного результату, не створює ефективності. Якість та ефективність пов'язані через позитивний результат, досягнутий шляхом законного, швидкого, всебічного, повного, об'єктивного дослідження обставин кримінального правопорушення.

Виходячи зі сказаного, можна дійти невтішного висновку, що ефективність розслідування виражає ступінь вирішення завдань та рівень досягнення цілей. Очевидно, ефективність проявляється насамперед стосовно службових витрат. Однак розслідувати кримінальні правопорушення за допомогою одних лише передбачених

кримінальним процесуальним законодавством засобів важко, а іноді й неможливо, необхідно використовувати оперативно-розшукові заходи. Це пояснюється тим, що значна частина кримінальних правопорушень відбувається в умовах латентності, і тому їх розслідування – справа досить складна та трудомістка, яка потребує вмілого поєднання процесуальних та оперативно-розшукових дій [2, с. 301].

Невипадково, зростає роль оперативно-розшукової діяльності. Проте, як і раніше, цінність оперативно-розшукових технологій визнається лише на етапі отримання первинних відомостей про кримінальне правопорушення, а законодавчих положень про комплексне використання її результатів у кримінальному процесуальному доказуванні так і не розроблено [1].

Крім того, незважаючи на певну законодавчу еволюцію оперативно-розшукової діяльності, вона поки що не впливає на традиційний комплекс уявлень про оперативно-розшукову інформацію як інформацію недостовірну та отриману з грубими порушеннями прав людини та громадянина.

Подолання комплексу цих уявлень потребує більш ефективної діяльності всіх правоохоронних та силових структур, включаючи і органи досудового розслідування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України станом від 06.11.2022 / Верховна Рада України. 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 08.03.2023)
2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
3. Тищенко В. В. та інші. Теоретичні та практичні проблеми забезпечення ефективності досудового провадження. *Наукові праці «Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2015. С. 106–158.